

Nastavnici kao osnovni činitelji promjena

Manje više se svi slažu da su učiteljice i učitelji, a tu se misli i na nastavnice i nastavnike, profesorice i profesore, osnovni činitelji promjena, ali se ne zna kako to omogućiti. Sad se vidim opet pošlo od jedne zablude da će se to dogoditi ako sudjeluju u stvaranju predmetnih kurikuluma i onih besmislenih razrada „ishoda učenja“. Načelno se govori o autonomiji škole i slobodi učitelja, ali kad se ide u pretjerano normiranje svega odozgo jasno je da od toge ne može biti ništa. Uvođenje tzv. „školskih kurikuluma“ bi moglo biti jedno od rješenja, ali u pretrpanoj satnici kakva je sada to se ipak svodi na još jednu vrstu papirologije koja ničemu ne služi.

Da bi se omogućila autonomija škole, a time i sloboda učiteljima, na republičkom nivou trebalo bi donijeti zakon o školstvu i okvirni kurikulum u kojem bi bio i nastavni plan i osnovni zadaci za pojedina odgojno-obrazovna područja. Naime okvirni kurikulum nema nekog smisla ako se na republičkom nivou rade precizni programi za svaki predmet. Kako će se ti zadaci ostvarivati treba ostaviti svakoj pojedinoj školi i njenim nastavnicima. Da bi oni bili osposobljeni za takav pristup potrebno je izvršiti ozbiljne promjene u načinu inicijalnog i permanentnog osposobljavanja učitelja.

Sadašnji način školovanja odgajatelja predškolskog odgoja i učitelja razredne nastave pokazao se primjereniji nego li školovanje nastavnika predmetne nastave, a posebno nastavnika u strukovnim školama i na fakultetima. Prednost školovanja odgajatelja i učitelja razredne nastave ogleda se značajnoj zastupljenosti pedagoškog psihološkog i metodičkog obrazovanja i povezanosti s praksom. Kod školovanja predmetnih nastavnika za osnovnu i srednju školu problem je što je ta edukacija gotovo isključivo okrenuta na struku, a pedagoško obrazovanje je relativno malo zastupljeno. Studenti su na taj način u zabludi jer se pripremaju za matematičare, jezičare, kemičare, a oni se neće baviti tim znanostima nego ljudima, a te znanosti će biti u funkciji ljudskog razvoja njihovih učenika. Kako se oni svi na taj način školuju kao inženjeri, a ne kao oni koji će odgajati i obrazovati mlade ljude, imamo fenomen koji Krleža naziva inženjerima ljudskih duša.

Još je lošije stanje u strukovnim školama gdje ni ne postoji sustav školovanja nastavnika za ove škole. Sadašnje rješenje da se za njih organiziraju posebni tečajevi, na kojima stječu osnovna znanja iz pedagogije, psihologije i metodike koje moraju platiti pozamašnim iznosima, pokazalo se lošim jer to pojedini fakulteti vide kao izvor dopunske zarade pa se to organizira u velikim grupama i po osam sati dnevno pa polaznici govore da na tim tečajevima nauče kako ne treba izvoditi nastavu.

Slična je situacija i sa sveučilišnim profesorima za koje se posljednjih godina također organiziraju slični tečajevi s tom razlikom što troškove snosi sveučilište. Tečajevi se svode na brzopotezno kampanjsko učenje o pojmovima s kojima se oni prvi puta susreću pa im to stvara zbrku u kojoj im se teško snaći. U razgovoru s polaznicima ovih tečajeva čuo se prijedlog da se to organizira u sklopu doktorskog studija za sve one znanstvenike koji se misle baviti nastavom na sveučilištu.

Prijedlozi za promjene

Zemlje koje su razvile uspješno školstvo značajno su podigle društveni ugled odgojno-obrazovnih djelatnika i značajno povisile njihova primanja. Na taj način je to postalo atraktivno zanimanje. Upisivanje na ove studije treba biti u skladu s potrebama školskog sustava što sad u nas nije slučaj pa mnogi koji uspješno završe ovaj studij nikada ne uspiju zaposliti se u toj struci. To naravno odbija one najsposobnije.

Inicijalno obrazovanje

Za osnovne škole bi trebalo osposobljavati učitelje na učiteljskim fakultetima s tim da osim za razrednu nastavu budu osposobljeni za još jedno odgojno-obrazovno područje. Npr. razredna nastava + jezično umjetničko područje, razredna nastava + prirodne i društvene znanosti, razredna nastava + matematika i informatika i sl. Budući da se u praksi pokazalo kao bolja nastava koju vodi razredna učiteljica ili učitelj moglo bi se u prve tri godina zadržati taj oblik, a kasnije razredna učiteljica ili učitelj ostaju razrednici i izvode nastavu za koju su osposobljeni, a ostalu nastavu preuzimaju oni koji imaju i druge struke. Na taj način bi jedna učiteljica ili učitelj kao razrednik vodio učenike kroz cijelu osnovnu školu. Budući da zbog opadanja broja djece škole postaju sve manje jednopredmetni nastavnici koji se sad školuju za osnovnu školu sve češće moraju skupljati sate po dvije ili tri škole pa imamo veliki broj nastavnika putnika ili nestručno zastupljenu nastavu.

Srednjoškolski nastavnici u pravilu trebaju završavati dvopredmetni studij u kojem treba u daleko većem broju ECTS bodova biti zastupljena pedagoška grupa predmeta pri čemu posebno značenje treba biti na metodici odgoja i didaktici. Nastava treba tako biti organizirana da sve ono što studenti uče iz svoje struke treba promatrati kao nastavni sadržaj koji treba približiti njihovim budućim učenicima. Studenti trebaju vrlo često odlaziti u škole ne da bi promatrali nastavu, koju su gledali sve godine kad su i sami bili učenici, nego da bi pokušali s učenicima realizirati ono što uče na fakultetu. Pri tome je važno da nastava koja priprema buduće nastavnike mora i sama biti egzemplarna. Ne smije se dogoditi da studenti kažu, da im profesori govore kako treba kvalitetno organizirati nastavu, a sami se toga ne drže.

Držeći godinama nastavu didaktike studentima budućim nastavnicima predmetne nastave trudio sam se da to bude nastava u kojoj se i praktično može doživjeti kako izgleda nastava o kojoj učimo. U drugom semestru studenti su u grupama trebali realizirati nastavu u nekoj školi koju sami odaberu. Primijetio sam da su oni uvelike primjenjivali sve one postupke koje su vidjeli i doživjeli na didaktici. Budući da je to bila nastava u kojoj su učenici bili angažirani na jedan kreativan i zanimljiv način bili su izvrsno prihvaćeni od učenika i učenici su ih redovno pitali kada će opet doći. Mnogi su se tako i sprijateljili s učenicima i tu suradnju nastavili. Meni je posebno bilo zanimljivo što su po povratku za mnom hodali hodnikom i uzbuđljivo mi pričali o svojim doživljajima. Kad su odlazili na nastavu svi su se plašili kako će održati disciplinu, a kad su se vratili nitko nije govorio o disciplini.

U strukovnim školama ostaje stalna potreba za nastavnicima pojedinih struka za koje ne postoji sustav školovanja zato će tu i nadalje biti potrebno organizirati posebne tečajeve. Tu postoje različita rješenja na pojedinim našim sveučilištima. Za potrebe osječčkog sveučilišta ja sam prije gotov desetak godina izradio koncepciju Edukacijskog centra koji bi imao tri modula. A modul bi bio pedagoško psihološko obrazovanje za redovne studente svih fakulteta koji pripremaju buduće nastavnike srednjih škola. B modul je zamišljen kao naknadno pedagoško obrazovanje za nastavnike prvenstveno strukovnih škola koji u svom inicijalnom obrazovanju nisu imali pedagoško obrazovanje. C modul je namijenjen asistentima svih fakulteta koji u svom obrazovanju nisu imali pedagošku grupu predmeta. Edukacijski centar bi mogao biti poseban sveučilišni odjel ili kao što je to navedeno u ovom prijedlogu može biti u okviru jednog fakulteta kao što je ovdje Učiteljski fakultet, koji je upravo zbog toga i promijenio ime u Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.

Osnivanjem Edukacijskog centra riješio bi se trajno ovaj problem jer to ne bi radili profesori honorarci nego bi to bio njihov osnovni posao pa bi se mogla shodno tome i očekivati primjerena kvaliteta što je jako bitno za ovaj delikatan posao. U prilogu je koncepcija tog Edukacijskog centra za koju mislim da je i danas aktualna.

Permanentno osposobljavanje nastavnika

Permanentno osposobljavanje nastavnika u nas ima dugu tradiciju. Uglavnom je to nekada realizirao Zavod za školstvo koji se sad naziva Agencija odgoja i obrazovanja. Postoje i aktivni nastavnici na razini škole ili na regionalnoj razini koje vode sami nastavnici. Sva ta pozitivna iskustva naravno treba zadržati, ali i iznalaziti nove mogućnosti.

Seminari

To je uobičajeni način permanentne edukacije nastavnika na kojem obično sudjeluje veliki broj sudionika i uglavnom se svodi na izlaganja nekih ljudi s fakulteta, a rjeđe i samih praktičara. Obično su nastavnici pojedinih struka obavezni prisustvovati takvim skupovima. Bolji način bi bio da se (kao što je to slučaj u Sloveniji) nastavnicima na početku godine ponudi na izbor veći broj seminara s različitom tematikom, a da se oni prema vlastitom interesu opredijele za one koji ih zanimaju. Na taj način se skupovi za koje ne postoji interes ni ne održavaju.

Seminare bi svakako trebalo metodički radikalno izmijeniti kako bi to umjesto dosadnih predavanja bili interaktivni skupovi. Jednu od mogućnosti demonstrirali smo 2009. godine u Požegi na međunarodnoj konferenciji „Kreativni pristup osposobljavanju učitelja“ koja je imala sljedeće oblike:

Interaktivni plenum 4 + 1

Voditelj/ica razgovara s nositeljem teme i dvoje sunositelja, a jedna stolica je slobodna za uključivanje sudionika plenuma.

Šest šešira

To je bilo vrijeme za desetominutno predstavljanje vlastitih teza s tim da su svi radovi prema svom karakteru svrstani u jedan od šešira prema De Bonnovom kreativnom postupku šest šešira. Prije nastupa grupa studentica je otpjevala dio pjesme „Šest šešira“ i dovela osobu koja izlaže na pozornicu.

World Caffè

Na stolovima za grupne aktivnosti bila su pitanja koja se odnose na kreativnost u nastavi. Svaka grupa je trebala raspraviti o pitanju te početi raditi plakat na tu temu. Nakon dvadeset minuta na znak glazbe grupe prelaze za drugi stol i nastavljaju raditi plakat gdje je prethodna grupa stala. Na kraju svaka grupa predstavlja plakat koji su posljednji radili.

Okrugli stolovi

Ponuđen je veći broj tema i sudionici su se opredjeljivali prema osobnom interesu.

Kreativne radionice

Uz korištenje pojedinih kreativnih postupaka sudionici su sudjelovali u razvijanju ideja za korištenje kreativnosti u nastavi.

Izložba

Na izložbi su demonstrirani uratci koji su bili rezultat određenih kreativnih postupaka u školama.

Aktivnost iznenađenja

Od priloženih nestrukturiranih materijala trebalo je na simboličan način prikazati proces kreativnosti u nastavi. (Vidi detaljnije <http://ejolts.net/konferencija>)

Nastavnički projekti

Na razini Ministarstva trebalo bi osigurati namjenska sredstva za ove aktivnosti koja bi se dobivala putem natječaja. Najčešće bi se tu radilo o različitim inovacijskim projektima putem kojih bi se unosile kvalitativne promjene u školama. To mogu biti i akcijska istraživanja u koja se mogu već prema vlastitom interesu uključivati nastavnici iz različitih škola. Suština akcijskih istraživanja je u kreiranju promjena u praksi od samih praktičara te u njihovoj evaluaciji koristeći znanstvenu metodologiju. Na taj način nastavnici nisu poslušni izvršioi tuđih zamisli nego su kreatori i realizatori promjena. (Vidi detaljnije: http://www.azoo.hr/images/izdanja/Akcijsko_istrazivanje_web.pdf.)

Zajednice učenja

Za provođenje akcijskih istraživanja pogodne su zajednice učenja u koje se uključuju nastavnici prema svom interesu. Karakterizira ih povremeno sastajanje i dogovaranje zajedničkih aktivnosti. Uz to je vezano i **kritičko prijateljstvo** koje se ogleda u posjećivanju nastave i drugih aktivnosti te davanje komentara koji su usmjereni na podršku, ali i konstruktivnu kritiku kako bi se podržale ili potakle promjene. Još je efikasnije ako se stvaraju **mreže zajednice učenja** koje uključuju sudionike iz različitih škola. Za njihovo funkcioniranje važna je internetska podrška (Moodle npr.) koja omogućuje komunikaciju na daljinu, ali su ipak nužni i povremeni susreti. Posebnu ulogu ima i kvalitetno vođenje i korisno je da je to netko iz sveučilišne zajednice, ali tko ima i iskustvo praktičara u školi. (Vidi detaljnije <http://mzu.hr/>.)